

B-M. Koltès'in *Tabataba* Oyununun Dramatik Yöntemle İletişimsel Açından İncelenmesi

Examination of B-M. Koltès' Play *Tabataba* in Communicative Perspective Using Dramatic Method

Tülünay DALAK¹

¹Assist. Prof., Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Letters, Department of Translation and Interpreting, Sivas, Turkey

ORCID: T.D. 0000-0002-1717-9460

Corresponding author:

Tülünay DALAK,
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Sivas, Türkiye
E-mail: tulinaydalak@gmail.com

Submitted: 08.10.2020

Revision Requested: 05.12.2020

Last Revision Received: 08.12.2020

Accepted: 22.02.2021

Citation: Dalak, T. (2021). B-M. Koltès'in *Tabataba* oyununun dramatik yöntemle iletişimsel açıdan incelenmesi. *Litera*, 31(1), 255-288.
<https://doi.org/10.26650/LITERA2020-807938>

öz

Fransız tiyatro yazarı Bernard-Marie Koltès'in *Tabataba* adlı kısa oyununda, Roman Jakobson'un iletişim modelinden hareketle, "monolog-diyalog" etrafında, iki kişi arasında şekillenen dramatik söylemi iletişimsel olarak çözümlenmeye çalıştık. Girişte çalışmamızın kapsamını belirttikten sonra, Roman Jakobson'un iletişim modelinin çerçevesi bölümünde, iletişim kavramını ele alıp, tanımladık. Kuram içinde yer alan, gönderen, gönderilen (alıcı), gönderge, mesaj, kanal ve kod kavramlarını açıkladık. Aynı bölümde, dilin duygu, çağrı, gönderge, şiir/sanat, ilişki ve üstdil olarak adlandırılan işlevini ayrı ayrı betimledik. Dört bölümden oluşan incelememizde serim, düğüm ve çözüm bölümlerinde, abla ve kardeşin birbirlerinden şikâyetlerini, birbirlerinden beklentilerini ve iletişim açmazlarını oyundan alıntılarla dilin işlevleri açısından yorumladık. Söz konusu bu işlemleri yargılayıcı, denetleyici, planlı, umarsız, üstünlük belirten, kesin tutumların göstergesi savunucu iletişim ile onun karşıtı tanıtıcı, soruna yönelik, plansız, anlayışlı, eşitlikçi, denemeci tutumlar biçiminde kendini gösteren açık iletişimin abla ve kardeş arasındaki yansımalarını etkileşim bağlamında ele aldık. Dramatik derin yapının çözümlenmesi bölümünde, elde ettiğimiz bulgulardan hareketle, kahramanların görünen isteklerinin arkasında bir de görünmeyen istekleri olduğunu ve birbirlerinden asıl istedikleri şeyleri sakladıklarını saptadık. Abla-kardeş arasındaki söz konusu bu iletişim sürecini, model doğrultusunda, açık iletişim ile sergilenen verilerin ışığı altında kapalı iletişimde ortaya çıkan alt metnin mesajlarını çözümledik. Sonuç olarak, iletişim modeli kuramından hareketle dramatik metni söylemsel çözümlenmeye uygulama boyutuna taşıyarak yorumladık.

Anahtar Kelimeler: Bernard-Marie Koltès, Roman Jakobson, iletişim, dilin işlevleri, tutum

ABSTRACT

We tried to analyse the dramatic discourse between two people formed by "monologue-dialogue" in French writer Bernard-Marie Koltès's play *Tabataba*, and this analysis is based on the communication model of Roman Jakobson. We have explained the concepts of addresser, addressee, context, message, contact and code in this theory. Then we have described referential function, poetic function, emotive function, conative function, phatic function and metalingual function of the language one by one. In our four-part study we have interpreted the complaints of the siblings about each other and their expectations from each other in terms of the functions of the

language. We have separated those interpretations as dramatic exposition, dramatic node, dramatic resolution and analysis of dramatic deep structure sections. We tackled said steps by reflecting defensive communication and open communication in the context of judgemental/introductory, supervisory/problem-oriented, planned/unplanned, unconcerned/understanding, superior/egalitarian and certain/empirical attitudes. In the analysis of the dramatic deep structure, based on the findings we have obtained, we found that the heroes have invisible wishes behind their apparent wishes and that they hide those wishes in their subconscious. We analysed this communication process between siblings in line with the model, then in the light of the data displayed with open communication, we analysed the messages of the subtext that emerged in closed communication. Therefore, based on the communication model theory, we moved the dramatic text to an implementation format using discursive analysis.

Keywords: Bernard-Marie Koltès, Roman Jakobson, communication, functions of language, attitude

EXTENDED ABSTRACT

In this article, the short play *Tabataba* by the French playwright Bernard-Marie Koltès is discussed in terms of communication, and a discourse analysis is made with the dramatic method by using Roman Jakobson's communicative model. This two-person play is not in the classic question-answer style; rather, the communication between Maimuna and Little Abu is shaped in the form of monologue-dialogue. As a result, communication is not in the form of reciprocal short dialogues, but in the form of long tirades. Monologue style, which is an indicator of lack of communication, reveals the communication problem between the sister and brother, and it shows the communication dilemma between the two people.

In the introduction, first, we specify the framework of the article and share information about the author and the play, and then the benefit of using a communication model is emphasized in this interdisciplinary study between communicative science and theatre. In the theoretical foundations of Roman Jakobson's communication model, the concept of communication is first discussed and defined. Then Roman Jakobson's six components of communication (addresser, addressee, context, message, contact and code) are mentioned. The functions of language formed based on these six components are referential function, poetic function, emotive function, conative function, phatic function and metalingual function, and those functions are explained with quotations. Thus, the framework of Roman Jakobson's theory of communication is outlined. In addition to these, the communication attitudes adopted by people are included. There are two types of communication attitudes: defensive communication attitude and open communication attitude. While judgmental, supervisory, planned, careless, superior and firm attitudes are indicators of defensive communication,

introductory, problem-oriented, unplanned, understanding, egalitarian and empirical attitudes are indicators of open communication. Said attitudes are interpreted and analysed through the language and the functions of language used by Maimuna and Little Abu.

This short play is analysed in four sections: dramatic exposition, dramatic node, dramatic resolution and dramatic deep structure. The dramatic exposition is analysed in two sections: Maimuna's complaints and requests from Little Abu, and similarly Little Abu's complaints and requests from Maimuna. In this section, the interesting philosophical and poetic dialogue between Maimuna and Little Abu is interpreted with quotations from the play in terms of both functions of the language and communication attitudes. In this framework, it is determined that the sister calls out to her brother and wants to create a change in his behaviour with the help of the conative function of the language, and she questions, judges, condemns and blames him through the emotive function of the language. It is seen that the older sister uses a critical manner and imperative language, which means she adopts a defensive communication attitude rather than an open communication attitude. Similarly, in the face of his sister's aggressive behaviour, Little Abu judges, condemns her and, though not as much as his sister, also produces intense discourse, which means he also adopts a defensive communication attitude. Therefore, it is observed that the communication between siblings is at an impasse. In the dramatic node section, it is noticed that the sister and the brother criticize each other, insult each other, wear each other out and cannot communicate in real terms. The sister resents not being able to make her brother socialize and do whatever she wants him to do, which makes communication even more difficult. As a result, there is a communication blockage. In the dramatic resolution section, which is shorter than the other sections, it is found that the quarrelling sister and brother gradually soften their discourse, stop discussing and finally reach a compromise. The result progresses in the direction desired by both, and they start using "we" language instead of "you" and "I" language.

In these three sections there are apparent wishes of the sister and brother, but it is understood that there are also unseen wishes that they are hiding in their subconscious. This situation, which is not noticed by the reader or the audience, has been discussed in the analysis of the dramatic deep structure section and is revealed by reading the sub-text brought by the application of the communication model. Even if they quarrel with each other, it is determined that the siblings are inseparable and they fear the

possibility of the other going away. In order not to reveal this, each of them takes refuge in words.

In conclusion, it is revealed that the reader/viewer is confused in the face of the verbal duels of the siblings and they face a completely different theatre full of philosophical and poetic language, speech arts (metaphors) and idioms.

Giriş

Bernard-Marie Koltès 20. yüzyılın sonunda eserler vermiş oyun yazarıdır. 1948'den 1989'a kadar süren 41 yıllık kısa yaşamına birçok eser sığdırmış, oyunları birçok dile çevrilmiş ve dünyada en çok oynanan Fransız yazarlardan biridir. Bu bağlamda, bizim ülkemizde tam anlamıyla tanınmadığı söylenebilir. 20. yüzyıldan 21. yüzyılın açmazlarını gören, olay ve olgulara farklı yaklaşımıyla dikkat çeken Koltès, yeni bir tiyatro dili yaratır. Şiirsel dili ile kitleleri etkileyen yazar, günlük dil ile tumturaklı retorik dilin iç içe geçtiği kendine özgü felsefi bir dil meydana getirir. Oyunlarında insan ilişkilerini ele alan Koltès, insan ilişkilerindeki çelişkileri karşıtların birliği olan diyalektik bir biçimde gözler önüne sererken kahramanların acı ve sevinçlerini, umut ve umutsuzluklarını yaşanan çelişkiler eşliğinde eğretilmeli olarak dile getirir. Sözel şiddetin ön plana çıktığı oyunlarında, etkileşim içindeki insanlar arasındaki iletişimsizliği gösterir. Soru ve sorunlarla dolu insan ilişkilerini bol metaforlarla sunan yazarın oyunlarında bu sorulara hazır cevaplar bulmak mümkün değildir. Dolayısıyla, yazar gizemli ve girift yapısıyla yorumlama edimi açısından tekrar tekrar ele almaya ve açıklamaya imkân veren eserler sunar.

Yazmak ve seyahat etmek Koltès'in en önemli özelliklerindedir. Eserlerinin çoğunu gittiği ülkelerde kaleme alan yazar dünyanın her bir tarafına yaptığı yolculuklardan büyük oranda beslenir. *Tabataba* oyunu bunlardan biridir. Oyunu Afrika seyahatinden sonra yazmış, Siyah iki kardeşin ilginç konuşmalarına yer vererek kendi tiyatrosunun birçok özelliğini içinde barındıran bir piyes ortaya koymuştur. *Tabataba* diyalog-monolog ekseninde oluşan klasik tiyatrodan farklı bir oyundur.

Abla rolündeki Maimuna ve onun erkek kardeşi Küçük Abu oyunun başkahramanlarıdır. Abla-kardeş çatışmasını konu alan oyun insanın başka bir özneye ilişkisini ortaya koyarken yaşanan sözel şiddeti gözler önüne serer. Bu ilişki sevgi bağına dayansa da kırgınlık ve kızgınlığın sergilendiği gergin bir ilişki söz konusudur. Yazar bu ilişkiyi tekrarlamalı, şiirsel diliyle ortaya koyarken her iki ayrı öznenin benlik mücadelesinde birbirlerine karşı acımasız ve sert davrandığı görülür. Ablanın, kardeşine dayatmalarda bulunduğu, kardeşin de "kendi" olma çabası içinde olduğu gözlemlenen oyunda, yazar kardeşler arasındaki bu karmaşık ilişkiyi oldukça güçlü ve etkili bir biçimde resmeder.

Dramatik yapının devreye girmesi aynı zamanda iletişimin de devreye girmesi demektir. İletişim çok yönlü bir olgudur ve içinde birçok bileşeni barındırır. Bu bileşenler etkileşim içinde ortaya çıkar. Etkileşim içinde olan bireylerin toplumsal, kültürel ve

psikolojik tutumlarının büyük oranda dillerine yansıdığı görülür. Oyunu iletişimsel açıdan incelemedeki amaç bu yansımaları ortaya çıkarmaktır. Abla-kardeşin sıra dışı diyalogları çarpıcıdır ve incelemeye değerlidir. Bunun yanı sıra oyunun kısa oluşu da onların ilişkisinin bütününe görmeye ve ele almaya imkân tanımaktadır.

İletişimsel inceleme için her şeyden önce bir iletişim modeline ihtiyaç vardır. Bu doğrultuda, iletişimin çeşitli aşamalarını ele alan Roman Jakobson'un iletişim kuramının incelemeye yapmaya uygun olduğu söylenebilir. Jakobson'un kuramının çevrenleri oluşturan dilin duygu, çağrı, gönderge, şiir/sanat, ilişki ve üst dil işlevleri dilin yönelimlerini ortaya koyan, ilişkilerin biçimlerini gösteren ve betimleyen unsurlardır. Bir iletişim modeli kullanmanın yararı, süreç içinde yer alan öğeleri ve ilişkileri görmeyi sağlamasıdır.

Ayrıca dramatik yapı insanların tutumlarını da ortaya koyar. Dilin kullanımıyla beliren bu tutumlar iki zıt ekseninde oluşur. Savunucu iletişim ile onun karşıtı olan açık iletişim tutumlarının devreye girdiği oyunda yargılayıcı, denetleyici, planlı, umarsız, üstünlük belirten, kesin tutumlar savunucu iletişimi gösterirken, tanıtıcı, soruna yönelik, plansız, anlayışlı, eşitlikçi, denemeci tutumlar ise açık iletişimi açığa çıkarırlar. Dile yansıyan bu tutumların ilişkilere yön verdiği ve abla ve kardeşi karşılıklı olarak yeni bir davranış biçimi benimsemeye sevk ettiği görülür.

Tiyatro ilişkileri görünür kılmanın aracıdır ve insan davranışlarını belirli koşullar altında incelemeye önemli bir rol oynar. İletişim bilim ile tiyatro arasındaki bu disiplinler arası incelemenin yararı etkileşim boyutları açısından yüzeyde görünenlerden hareketle alt katmanlara erişip detaylara varmaktır. Kardeşlerin dili, anlamı hem gizleyen hem de açık eden bir yapıdadır. Metnin kendini açtığı noktalarda görülen ise bu ilişkinin derin başka bir anlamı barındırmasıdır. Serim, düğüm, çözüm ve derin yapının çözümlenmesi bölümlerinden oluşan bu çalışmanın amacı kahramanların davranış ve tutumlarını dili kullanma biçimleri çerçevesinde ortaya koymaktır.

Roman Jakobson'un İletişim Modelinin Kuramsal Çerçevesi

İnsana özgü olan dil insanların iletişim ihtiyacını karşılamaktadır. İletişim, bilgi alışverişini sağlayan, organizmaların çeşitli yöntemlerle duygu ve düşüncelerini aktarmalarına olanak veren bir süreçtir. Bildirişim olarak da adlandırılan iletişim, tüm tarafların üzerinden iletilerini aktaracak ortak bir koda ihtiyaç duydukları uzlaşma ve anlaşma durumudur. "İletişim, bir gönderici tarafından, öte yandaki bir alıcı üzerinde

belli bir etki yaratmak amacıyla, adına “gösterge” denilen, anlam yüklü birimlerden yararlanarak, karşı tarafa belirli bir “bildiri” ulaştırılması eylemidir” (Başkan, 2003, s. 15). Bu düzlemde, bizim çalışmamız açısından bildirişim, bir konuşucunun bir dinleyiciye ikisinin de bildiği bir dili kullanarak belli bir yer ve zamanda bir biçimde bir içerik aktarmasıdır.

Birçok iletişim modeli bulunmaktadır: Aristo modelinden başlamak üzere, Lasswell, Shannon-Weaver, Nevcomb, Schramm, Gerbner, Katz ve Lazarsfeld, Wetley ve Maclean, Riley/Riley, Berlo, Osgood, Buhler modeli, vb. Bu modellerin kimi tek yönlü iletişimi, kimi kitle iletişimini, kimi propaganda iletişimini, kimi ikna iletişimini ele almaktadır (Severin ve Tankard, 1994, ss. 71-89). Bu anlamda, iletişim elemanlarını ve dilin işlevlerini temel alan Roman Jakobson’un modelinin her türlü iletişime uygun düşen, iletişimin bütün boyutlarına yönelik olan bir model olduğu söylenebilir.

Herhangi bir bildirişimin gerçekleşmesi için her şeyden önce bir göndericiye (émetteur), bir mesaja (message) ve bir alıcıya (récepteur) gereksinim vardır. Bu söz konusu bildirişimin daha işlek olması için de bir dilin (code/langue), bir gönderenin (référent) ve bir kanalın (canal) devreye girmesi gerekir. Bu temel faktörler, bildirişimde çok sıkı ilişki içindedirler ve içlerinden herhangi birinin önem kazanması, dilin altı temel işlevinin ortaya çıkmasına olanak sağlar. Roman Jakobson’un geliştirdiği bu işlevleri anlayabilmek için, altı temel faktörü bilmek gerekir.

Bu temel faktörlere göre, “gönderen” (destinateur); bilgiyi aktaracak kaynak olduğu için, konuşan, yazan, çizen, el-kol-yüz hareketleri yapan, matbaa, radyo, televizyon, internet, her türlü medya kurumu gönderen durumundadır. Gönderen değişik anlatımlarda farklı adlarla anılsa da her durumda bildirişimi alıcıya aktaran kişi olarak tanımlanabilir. “Kim söylüyor (ya da kim konuşuyor)?” sorusunun yanıtı olan kimsedir. Kendini “ben” ve “biz” adıyla gösterir. “Gönderilen” (destinataire); kendisine bilgi gönderilen, aktarılan bilgiyi alan ve yorumlayandır. “Kime söyleniyor (ya da kime konuşuluyor)?” sorusunun muhatabıdır. Kendini “sen” ve “siz” adıyla gösterir. “Gönderge” (référent); iletişimde kullanılan her sözcüğün gerçek, düşsel, kurgusal dünyayla ilişkilendirilmesidir. Hayatta var olan her durum, varlık, olay ve olgu göndergedir. Dolayısıyla, gönderge gönderenin alıcıya aktardığı sözcenin içeriğidir, bağlamıdır, iletişim içinde yer aldığı ortamdır. Hangi konudan söz edildiği, bildirinin dış gerçeklikle olan ilişkisidir. Kendisinden söz edilen nesne, kişi ve kavramdır ve kendini “o” ve “onlar” adıyla gösterir. “Mesaj” (message); iletişimin en temel ögesidir. Alıcı ve gönderenin

yanı sıra, iletişimin sağlanması amacıyla bir "bildiri-ileti" olması gerekir. Bildiri, alıcıya aktarılacak duygu, düşünce, niyet, eylem, olgudur. İki ya da daha çok kişi arasında, dilsel olsun, dil-dışı olsun anlam aktarma niteliği olan her türlü göstergelerdir. Yazı, söz, metin, şekil, çizim, grafik, el-kol-yüz hareketleri gibi anlam taşıyıcı her şey mesajdır. "Kanal" (canal); iletişimin sağlandığı fiziksel ortamdır. İletişim sırasında bildirinin izlediği yoldur. Telefon, telgraf, radyo, bilgisayar, gazete, yazılı veya sözlü metin, CD gibi araçlar kanal işlevini görürler. Oluk da denen kanal, bildirinin alıcıya aktarılmasında kullanılan her çeşit iletişim yoludur. Alıcı ve gönderenin bildirilerinin üzerine yüklendiği araçtır. "Kod" (code); ise iletinin üretildiği dildir. Ayrıca, bildirinin çözümlenip yorumlanmasını sağlayan dil-dışı her türlü simge, imge, ikon gibi belirtkeler de birer koddur (Kıran, 2006, ss. 83-90; Günay, 2013, ss. 55-59).

Roman Jakobson'un modelinde, tüm yukarıda anlatılanların uzantısı olarak ya da başka bir deyişle mesajın söz konusu elemanlardan birine yönelik olmasıyla, duygu, çağrı, şiir/sanat, ilişki, üstdil, gönderge işlevi devreye girmektedir. Coşku veya anlatım işlevi de denen "duygu işlevi" anlatıcıya yöneliktir. Konuşucu iyi, kötü, güzel, estetik ve etik değer yargılarıyla duygusal, heyecansal, düşünsel tutumunu söylemine yansıtır. Onun iç dünyasını açıklamaya olanak sağlayan işlevdir. Bu tür metinlerde örtük ya da açık bir "ben" olduğundan, yazarın kendi penceresinden baktığı, gereksinimlerini karşılamak için kullandığı işlevdir. Kişiden kişiye değişen öznel bir dünya söz konusudur. "Çağrı işlevi" alıcıya yöneliktir. İletişimin amacı alıcıda bir tepki ve davranışında bir değişiklik yaratmaktır. Seslenmedir, tanıtmadır, verilen bir emirdir, sorgulamadır. Amaç okuyucuyu/dinleyiciyi etkilemek, inandırmak ve harekete sevk etmektir. "Sen" ve "siz" adılı kullanılır. "Şiir/sanat işlevi" mesaja odaklanır. Belli bir stilistik söylem yaratmak için kullanılır. Bildiri kendi kendine dönük olunca yazınsal, sanatsal, şiirsel işlev ortaya çıkar. İçerikten ziyade dili farklı kullanma biçimi önemlidir. "İlişki işlevi"nde ise mesaj kanala yöneliktir. Konuşucu ve alıcı arasındaki fiziksel ve psikolojik ilişkiyi içerir. İletişimin işleyip işlemediğini denetleme, iletişimi başlatma, sürdürme, uzatma ve kesme şeklinde ortaya çıkmaktadır. "Üstdil işlevi"nde mesaj koda (dile) odaklanır. Bildiri dile ilişkin bir açıklama gerektiriyorsa, dili açıklayan, dilden söz eden dil biçimine bürünüyorsa üstdil işlevini yerine getirmiş demektir. Son olarak, "gönderge işlevi"nde mesaj bağlama yöneliktir. Öznel değil nesnelidir. Amaçlanan, konunun içeriğiyle ilgili yansız bir bilgi vermektir. "O" ve "onlar" adılı kullanılır (Baylon ve Fabre, 1975, ss. 64-67; Jakobson, 1963, ss. 213-222; Fiske, 1990, ss. 56-59; Günay, 2013, ss. 395-418; Huber, 2013, ss. 38-42; Kılıç, 2002, ss. 31-48; Uçan, 2013, ss. 24-34; Vardar, 1998, ss. 63-66).

Kendine özgü devinim yasaları olan iletişim şöyle oluşur: A kişisi B kişisine bir mesaj iletir, B kişisi o iletiyi algılama sınırları içinde algılar ve buna bir tepki verir. A kişisi bu tepkiye cevap verir ve her cevabın karşılığı alınır. A ve B arasındaki alışveriş dinamik bir şekilde, bu doğrultuda sürüp gider. *Tabataba* oyununun iki kahramanı Maimuna'nın ve Küçük Abu'nun iletişiminin bu klasik şemayı izlemediğini, onların iletişiminin monolog-diyalog etrafında oluştuğunu görürüz. Abla'nın uzun tiradından sonra kardeşinin tepkisinin devreye girdiği, sırasıyla sözü alanın bırakmadığı ve uzun soluklu diyaloglar aracılığıyla iletişimin sağlandığı fark edilir. Nihayetinde, oyunun sonlarına doğru abla-kardeş iletişiminin karşılıklı hale geldiği ve olayın düğümünün çözülmesiyle noktalandığı görülür.

İletişimde belirlenen tutumlar açısından, iki tip tutum bulunmaktadır; savunucu ve açık iletişim tutumları. Yargılayıcı, denetleyici, planlı, umarsız, üstünlük belirten, kesin tutum savunucu iletişimin göstergeleriyken, tanıtıcı, soruna yönelik, plansız, anlayışlı, eşitlikçi, denemeci tutum açık iletişimin göstergeleridir (Cüceloğlu, 1997, ss. 155-164).

Değişik bir art alanı olan bu oyunda, dört bölümde inceleyeceğimiz eser serim, düğüm, çözüm ve dramatik derin yapının çözümlenmesinden oluşmaktadır.

Serim

Tabataba'da, Afrikalılar arasında sıkça kullanılan isim olan Maimuna ve Küçük Abu, abla-kardeş olarak aynı evi paylaşmakta, onlara bir motosiklet eşlik etmektedir. Harley Davidson markalı bu motosikletin sahne açıklamalarında kişiler arasında yer almış olması metnin dikkate değer önemli bir noktasıdır. Bu, metanın canlılaştırılması demektir. İsmi yokluğu kişilerin şekleştirmesinin/cisimleştirilmesinin göstergesi olduğu gibi, insan ismi taşıyan makinenin varlığı da kişileştirmenin göstergesidir. Ayrıca, yazarın kahramanların fiziksel özellikleriyle ilgili detaylara yer vermediği oyunda, abla-kardeşin sadece Siyah oldukları bulguları. Koltès'in dediği gibi, siyah onun olmazsa olmazlarından biridir (PdV, 1999, s. 61). "Oyunlarında en az bir siyah kişi vardır" (Er, 2003, s. 344). Koltès bu kısa oyunu Afrika'dan dönüşünden sonra yazmış, abla ve kardeş arasındaki ilginç diyalogu sahneye çarpıcı bir şekilde koymuştur.

Serimi, Maimuna'nın Küçük Abu'dan şikâyetleri ve istekleri, aynı şekilde Küçük Abu'nun Maimuna'dan şikâyetleri ve istekleri olmak üzere ikiye ayırabiliriz. İçsel ve dışsal nedenler ve zorunluluklar açısından, kişilerin bir görünür bir de görünmez istekleri

bulunmaktadır. Görünürdeki istekler abla boyutunda; ablanın kardeşinden yapmasını istediği ve kendi yapmak istedikleri şeklinde sınıflandırılabilir. O halde ablanın kardeşinden beklediği ve onu şikâyet ettiren istekleri nedir? Bunu ablanın ağzından aktaralım:

Maimuna: Geceleyin, senin yaşındaki bütün oğlanlar sırtlarında gömlekleri, bacaklarında jilet gibi ütülenmiş pilili pantolonlarıyla çoktan sokaktalar, kızların etrafında dönüp duruyorlar, sen niçin çıkmıyorsun? Bütün Tabataba dışarıda, bütün Tabataba en şık giysilerini giymiş, oğlanlar kız tavlıyor, kızlar da günlerini saç taramakla geçirdiler, benim kardeşim ise elleri yağ içinde, aletini tamir ediyor. Vay başıma ki, benim gömlek ütülemediyi bilmediğimi sanacaklar. (Koltès, 2003, s. 79)

Bu alıntıda abla kardeşine seslenerek onu bir şey yapmaya yöneltirken, onu hem sorgular hem de yargılar. Oyun boyunca, ona yönelttiği eleştirinin dozajını hafiften başlatarak en üst noktasına taşır. Metnin leitmotivi (tekrar eden unsur), ablanın kardeşinden istedikleri ile oluşturulup, temellendirilmiştir. Anlatının ilerleyen aşamalarında görüleceği gibi, abla tekrarlarla dolu takıntılı bir içerik sunarak, kardeşini söylem okyanusuna çeker ve aslında bir söylediğini bir kez daha söyleyerek etkili olmaya çalışır.

İşlevsel olarak bu söylem iki işlevi yerine getirmektedir. İlki alıcıya yönelik çağrı işlevidir. Ablanın kardeşine soru sorarak onu cevap vermeye yönelttiği, ayrıca onu yargıladığı fark edilir. Bu sorgulama-yargılamanın amacı alıcıda bir tepki oluşturmak ve buradan hareketle bir davranış değişikliği yaratmaktır. Diğer bir işlev, ben dilinin kullanıldığı duygu işlevidir. Anlatıcının kendine yönelik bu işlev, kaynağın değer yargısını gözler önüne sermekte, bu da anlatıcının iç dünyasını açıklamaya olanak sağlamaktadır. Abla, iç dünyasında endişelidir. İlerleyen bölümlerde endişesi daha da artacaktır.

Maimuna'nın yargılama ve sorgulama söyleminden kınama ve suçlama diline geçiş yaptığı, kardeşini düşünüyormuş gibi söylemler üretse de kendini düşündüğü, dışarıdan gelecek eleştirileri nasıl kaldıracağını hesapladığı fark edilir. Söylem ayıplama ve hayıflanma diline dönüşür:

Maimuna: Sabah aletinin motorunu söküp akşam tekrar takmak yerine, gömleğini bana verseydin de yıkasaydım, ceketini verseydin de ütüleseydim, pantolonunun düğmesini dikseydim, akşamları diğer oğlanlar gelip, "Küçük Abu nerede? Kardeşin nerede? Arkadaşımız nerede? Hani birlikte çıkacaktık?"

diye sorduklarında bu kadar aşağılanmış olmazdım. Bu ne büyük utanç, benim için! (Koltès, 2003, s. 79)

Bu alıntıda, ablanın kardeşini arkadaşlarıyla birlikte dışarıya çıkmaya zorladığı, kardeşinden istediği görevleri yerine getirmesi konusunda kendisini utandırmamasını talep ettiği görülür. Bu noktada, ablanın olayı kendi çerçevesinden değerlendiren bir tutum benimsediği anlaşılır. Eğer kişi, kendi yorumlarının, inanışlarının ve düşüncelerinin mantığına sadık kalırsa, gerçek bir iletişim gerçekleştirilemez. Kişi için sadece kendisinin ne düşündüğü önem kazanır. Tüm çaba karşısındaki kişiye kendi isteklerini kabul ettirmektir. Abla iletişim anlamında, sadece kendi düşünceleriyle ve önyargılarıyla sınırlanmıştır.

İşlev açısından, sen dilinin ve ben dilinin birlikte kullanıldığı bu konuşmada, dilin duygu ve çağrı işlevi aynı anda cereyan etmektedir. Kaynak, iyi ve kötü değer yargılarıyla duygusal, düşünsel tutumunu söylemine yansıtarak hedefi uyarmakta, onda bir tutum değişikliği yaratma isteğini dile getirmektedir.

Devam eden söylem, uyarma dilinden saldırı diline ulaşmış, buyurucu, emredici dil devreye girmiş, yakınma diline eşlik etmiş ve söylemsel şiddete varmıştır. Ablanın kardeşine karşı oldukça hırçın bir tutum takındığı, dayatmalarda bulunarak, ikna söylemlerine dert yanmaların ve yakarışların damga vurduğu fark edilir. Ablanın, bu mekanizmalarla kendini acındırarak söylemlerini daha da etkili hale getirmeye çalıştığı söylenebilir.

Maimuna: Kardeşim burada, avluda, köpeklerle, yaşlılarla ve tavuklarla birlikte, elinde lanet olası bir eski bez! Yıka şu pislik içindeki darmadağınık saçlarını, yoksa tokat geliyor; bırak şu işi, saçlarını düzelt, tıraş ol, gömleğini ver de beni utançtan kurtar. (Koltès, 2003, s. 79)

Abla, kardeşine karşı görevlerini yerine getiremediğini düşündüğünden, komşuları tarafından yanlış anlaşılacağı kaygısıyla, monologunu şiddet boyutuna taşır ve iletişimde emir kiplerini devreye sokarak, yinelemeli talebini daha da belirgin hale getirir. Monolog dememizdeki sebep, iletişimin çift taraflı değil tek taraflı işliyor olmasıdır. Ona anında tepki veren bir muhatabın olmaması, karşılıklı etkileşimi başarısız hale getirmektedir. Onu sabırla dinleyen alıcı, sırasını beklemekte, acele etmemektedir ama bu bekleme adeta gelecek fırtınanın habercisi gibidir.

İşlevsel anlamda, çağrı işlevine yönelik bu tutumda, ablanın hedefe direk emirler vererek onu harekete geçirme konusunda aceleci davrandığı anlaşılır. Gereksinimini karşılamak için duygu işlevini devreye sokan ben dilini kullanır. Buradaki ilk cümle duygu işlevinin yanı sıra mesajın bağlama yönelik olduğu gönderge işlevini içermektedir. Alıcıya yönelik mesaj, nesnellikten uzak olsa bile bilgi vermeyi sağlaması açısından bir anlamda gönderge işlevini yerine getirmektedir.

Ablanın söylemlerinde, emir diline eşlik eden şikâyet ve hayıflanma dilinin hâkim olduğu görülür. Abla, bu kez de kardeşinin komşu kızlarla vakit geçirmesini talep ederken kaygı dilini elden bırakmaz, buyurgan tavrıyla iletişimi zora sokar. Oysa iletişim, olguları farklı boyutlardan görebilme becerisi gerektirir. Abla kendi bildiği doğrultuda giden, esnek olmayan bir tavır sergiler.

Maimuna: Akşamleyin komşu kadınlar gelip, o haddini bilmez halleriyle sorup duruyorlar; özellikle de Fatoumata: "Ya kardeşin? Sevgilimiz nerede? Küçük Abu nerede?" Ben ne cevap verebilirim? Motor yağının içinde, köhne motor kokuyor, pantolonunun düğmeleri eksik mi diyeyim? Vay başıma. Bırak şu bezi elinden, çıkar kafanı bu makinenin kıcığandan. Kızların bunun üzerine binmeyi kabul edeceklerini mi sanıyorsun? Hepsi de tüm öğleden sonra saçlarını yaptırmakla geçirdiler. Bu iş senin dışarı çıkmaya değil, evde kalmana yarar. (Koltès, 2003, ss. 79-80)

Kaygılı abla, yinelemeli bir şekilde kardeşinin motosikletinden uzak durmasını ve başkalarıyla ilgilenmesini ister, istemekten öte ısrar eder. Abla bu anlamda denetleyicidir. Söz konusu bu tutum, kendini çeşitli biçimlerde gösterebilir; dinleyicinin belli bir konudaki tutumunu değiştirmesini isteme, davranışını belirli bir biçimde yönlendirme, belli bir faaliyetini sınırlandırma, vb. Her üç denetleme tutumunu da benimseyen abla, örtük ve açık bir şekilde kardeşini bireysel kararlar alamayan, olgunlaşmış bir kişi olarak görme eğilimindedir.

İşlevsellik olarak, ilk ve sondan bir önceki cümle dilin gönderge işlevini üstlenmektedir. Bağlama yönelik bu işlev alıcıya nesnel bir bilgi vermeyi sağlar. Düz anlamsaldır ve amaç yansız bir bilgi vermektir. Diğer cümleler hem kaynağa hem de hedefe yönelik olan duygu ve çağrı işlevlerine odaklanmıştır. Anlatım ya da coşku işlevi de denen duygu işlevinde konuşucu tarafından üretilen ileti onun duygusal, heyecansal damgasını taşımaktadır. Abla kendi duygu ve düşüncelerini kardeşine açarak onda kendi heyecanına

yönelik bir etki yaratmayı amaçlamıştır. Seslenme denen çağrı işlevi, içinde buyurmaları barındırdığından, ablanın buyrukları kardeşini eyleme geçirmeyi hedefler.

Abla buyurma dilinden sonra hakaret dilini benimseyerek, iletişimsel çatışmanın dozajını bu şekilde artırmaya ve baskın olmaya çalışır. Üstlendiği sorumluluğun etkisiyle sınırlarını ve nerede duracağını bilmediğinden, hakaretin ölçüsünü kaçıırarak karşısındakini bir düşman olarak görüp ona hücum eder. Abla olmanın, büyük olmanın rahatlığıyla bütün otoritesini sergiler.

Maimuna: Herkesin dışarıda olduğu saatte makinesinin üzerine eğilmiş, kocakarıların arasında duran kir pas içindeki erkek kardeşimle, nedir bu başıma gelen? Akşamın bu vaktinde ve bu sıcakta, ağaçların altında bira içmen gerekirken, nedir bu başıma gelen? Sen bu avlunun yüzkarasisin! (Koltès, 2003, s. 80)

Abla direktiflerle dolu cümlelerle dizginleri elinde tutmaktadır. Dili oldukça saldırgandır. Suçlama dili, beraberinde tehlikeyi de yani karşı saldırıyı da getirecektir. Ablanın bunun ayırıcında olup olmadığı belli değildir. O sadece olaya tek boyutlu bakmakta ve saldırmaktadır. Örüntülenen bu tabloda, karşı reaksiyonun yumuşak olmayacağı ortadadır. Oysa sorgulayan hayıflanma dili iletişimi çıkmaza sürükler, yaptırım diline hakaretin eşlik etmesi şiddeti tırmandırır. Sonuçları bakımından birbirlerini benlik tanımları içinde reddeden kişiler, sağlıklı iletişim kanallarını işletemediklerinden birbirlerini ruhsal olarak hırpalar ve yıpratırlar.

İşlevsellik yönüne geldiğimizde, gönderge ve anlatım işlevi iletişimin hem birbirini tamamlayan hem de birbiriyle yarışan temel özellikleridir. Gönderge işlevi nesnel iken, duygu işlevi adından da anlaşılacağı gibi duygusal ve öznedir. Başat işlev duygu işlevi olsa da, bu metinde ikisi de iç içe geçmiş durumdadır. Ünlem işaretiyle sunulan hakaret söylemi çağrı işlevine yöneliktir.

Genellikle kabullenme, reddetme ve umursamama türünde olan insan ilişkilerinde, sağlıklı iletişim kabullenmeyle gerçekleşir. Umursamama sağlıklı psikolojik durum yaratır. Eğer ilişki reddetme yönündeyse orada sürtüşme, kavga ve hatta cinayet gerçekleşir. Ablanın iletişimi, kabullenme yönünde olan sağlıklı bir iletişim değil, reddetme yönündeki sağlıklı bir iletişimdir.

Maimuna: Her abla kardeşinden sorumludur. Sana yıkanmayı ben öğrettim, çoğu zaman ben kendim yıkadım, seni kara marsık, kıcını ben sildim, ben yıkadım, leğende yıkadım seni ve şimdi ellerin pislik içinde, hayvan gibi kokuyorsun; sana baktığım an elbiselerim kirleniyor. Senin ablan olmaktan bıktım, tokatlayacağım seni. (Koltès, 2003, s. 80)

İçinde bulunduğu duygu durumunun ona verdiği etkiyle, abla kardeşine her şeyi söyleme hakkını kendinde bulmakta ve bunda bir sakınca görmemektedir. Bu saldırlı ikliminde hakaret, ayıplama, küçümseme, suçlama, küçük düşürme birbiri içine geçmiş, aşağı seviyeden başlayan saldırgan dil en üst düzeye çıkmış ve suçlama dili zirve yapmıştır. Eğer iletişimde suçlama dili hâkimse orada gerçek bir iletişimden söz edilmesi mümkün olmaz. İletişim iletişim olmaktan çıkar ve kişilik çatışmasına dönüşür.

Bu alıntının ilk cümlesi, üzerinde konuşulan konuya yönelik olarak gönderge işlevini üstlenmektedir. Gönderge işlevi her türlü iletişimin temelidir. Buna daha çok nesnel anlatılarda rastlanır. "O" üçüncü tekil şahsıyla dillendirilen bu anlatım genel bir yargıyı dile getirir. İkinci cümledeki sözler, çağrı işlevi içerse de başat işlevi duygu işlevi üzerinde konumlanmıştır. Sen dilinin kullanıldığı hakaret söylemleri çağrı işlevini yerine getirirken, son cümle, ablanın kendi penceresinden baktığı duygu işlevini betimlemektedir.

Bu saldırgan söylemlerin hemen ardından, hakaret, ayıplama, küçümseme, suçlama, küçük düşürme söylemleri yumuşamış olmakla birlikte hayıflanma dili devreye girer. Abla kardeşini derhal harekete geçirme gibi bir tutum takınarak, bir an önce isteklerinin onun tarafından yerine getirilmesini diler.

Maimuna: Vakti geldi, hava sıcak, gömleğin nerede söyle bana, izin ver saçlarını tarayayım, sana parfüm sıkayım. Kaldır başını Küçük Abu. Kardeşi dışarı çıkmayan bir abla komşularının alay konusu olur; kardeşi erkek olmayan bir abla, kadın değildir. Dışarı çık, benim utancısın, senin yüzünden aşağılanıyorum, Tabataba sokaklarında koş, onurlandır beni. Bira iç ve kızları öp. (Koltès, 2003, s. 80)

İstedikini yapmayan kardeşine sitemle yaklaşan abla, önce anlayışlı sonra saldırgan bir dil benimser. Ama Maimuna erkek kardeşine bir ablanın üzerine düşmeyen öğütlerde bulunurken, "kim, kiminle, nerede, nasıl konuşmalıdır?" konusunda dikkatli davranmaz. Her iletişimin, belirli sosyal ortam içinde yer aldığı ve bu ortamla ilgili

birçok norm, değer ve beklentilerin bulunduğu göz önüne alınınca, ablanın ölçüyü aştığı görülür.

İşlevsel açıdan, ablanın telaşını yansıtan ilk cümleler duygu işlevindedir. Alıntının ortasındaki, göndergesel işlevli söylemler ablanın kişisel görüşleri olsa da nesnel genel bir yargıyı dile getirdiği için gönderge işlevini yerine getirmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere, emirler alıcıyı harekete geçirmeye yönelik olduğu için çağrı işlevini gerçekleştirir. Ayrıca ablanın kardeşine Küçük Abu diye seslenmesi, kanalın iletiyi almaya uygun olup olmadığını öğrenmek amacıyla düzenlenmiş olan ilişki işlevidir. Kanalı kontrol işlevi de denen bu işlev iletişimin kurulmasını ve sürdürülmesini veya kesilmesini sağlar.

Ablanın “vay başıma!” ile başlayan sızlanmaları, istediği gibi davranmayan kardeşinin davranışlarını formülleştirmek maksadıyla kullanım alanındadır. Ablanın, kınayan, hakaret eden, şikâyetçi bir dil benimsediğini, her fırsatta kardeşini eleştirdiğini gördüğümüz eserde, erkek kardeşinin anlayışsızlığının ablanın tansiyonunu daha da artırdığı görülür. Söylemlerde, eğitmekle yükümlü olduğu, kardeşinin davranışının sorumluluğunu hisseden bir abla vardır, korkusu da bu ağır yükten gelmektedir.

Serimin Maimuna'nın Küçük Abu'dan şikâyetleri ve istekleri ile birlikte Küçük Abu'nun Maimuna'dan şikâyetleri ve istekleri olmak üzere iki bölümde inceleneceğini söylemiştik. Ayrıca kişilerin bir görünür bir de görünmez isteklerinin olduğunu belirtmiştik. Görünürdeki isteklerin Küçük Abu boyutuna geldiğimizde, kardeşin patlamaya hazır olduğu fark edilir.

Ablanın uzun tiradından sonra nihayet söz sırası Küçük Abu'ya gelmiştir. Öncelikle, Küçük Abu kendi köşesinde sakın sakın motosikletiyle uğraşırken ablasının ağır sözlerine maruz kaldığı için şaşkındır. Onu sabırla dinler ama sonunda dayanamaz ve yumuşak bir geçişle en az ablasının şiddetinde taarruza geçer ve ablasına karşı hissettiklerini bütün çıplaklığıyla dillendirir. Kendi önyargılarıyla hareket ettiği bu saldırıda, elinden gelen bütün çabayı gösterir. Onun hırçınlığı ablası kadar olmamakla birlikte etki anlamında ondan daha yoğundur.

Küçük Abu: Arkadaşlarımı rahat bırak, komşu kadınları da unut! Burada durma, sana ihtiyacım yok! Böyle bakma bana, sanki beni banyoya sokacak ya da tokat atacakmış gibi bakma bana; kara marsık değilim ben, zenci

çocuk değilim ben, çok büyüdüm, senin sırtına binecek değilim. Çek git, Maimuna; hava bu kadar sıcak olduğunda, seni öldürme isteği duyuyorum. (Koltès, 2003, s. 81)

Ablanın, Küçük Abu'nun siyahlığı ve küçüklüğüyle dalga geçmesinden kardeşinin son derece rahatsız olduğu sezinlenir. Cılız söylemlerle başlayan konuşmaya birdenbire şiddetin damga vurduğunu saptadığımız oyunda, ilişkiyi o boyuta getirenin ablası olduğu söylenebilir. Ablanın saldırgan tavrı kardeşte büyük tepki yaratmış, bu etki-tepkide şiddet gerçek anlamda doruk noktasına ulaşmıştır. Söylemsel şiddetten eylemsel şiddete geçilebileceği riskiyle karşı karşıya kalınmıştır. Ayrıca şunu belirtmekte yarar var ki mesaj alışverişi sırasında, çevrenin sosyo-psikolojik özelliklerinin dışında, fiziksel özellikleri de önemlidir ve mesajın yorumlanmasını önemli ölçüde belirler. Sahne açıklamalarında, gecenin 11'inde hava sıcaklığı 40 derece olarak belirtilmektedir. Bu sıcaklık hem ablanın hem de kardeşin söylemlerine direk olarak yansımış ve onlara hararetili bir dil benimsettirmiştir.

Alıntıda, çağrı işlevini yerine getiren emir kipleri olsa da, metnin başat işlevi, Küçük Abu'nun sözünü ettiği konuya ilişkin öznel tutumu, coşkusallığını dolaysız bir şekilde dile getirdiği coşku işlevi de denen duygu işlevinde konumlanmaktadır. Bunun yanı sıra Küçük Abu'nun ablasına hitap etmesi, ilişkiyi sürdürmeye yönelik kanalı kontrol işlevindedir. İletişim kanala odaklanmakta ve onu denetlemeyi amaçlamaktadır.

Ablasından duyduklarının etkisiyle, Küçük Abu da hakaretler savurmaya başlamıştır. Böylece abla-kardeş ilişkisi sado-mazoşit bir ilişkiye dönüşmüştür; abla kendine işkence ederek mazoşizmini, Küçük Abu'ya yönelttiği terörle sadizmini ortaya sererek, kendi sado-mazoşit eğilimlerine kardeşini de çekmeye çalışmış ve bunu da başarmıştır. İkili dengeyi barındıran bu denklemde, abla-kardeşin, çocuk gibi laf yarıştırmakla birbirleriyle didiştikleri, birbirlerini anlamaya çalışmadıkları görülür. Oysaki iletişim süreci "karşımdaki ne söylüyor?", "söylediğim nasıl anlaşılıyor?" sorularının sorulduğu oranda verimli ve sağlıklıdır. İletişimin temel amacı kişilik değerleri yerine, karşılıklı gönderilen iletinin değerleri yönünde olması gerektiğinden, iletişim değerlerinin atlanıp kişilerin değerlerine odaklanıldığı zaman iletişim iletişim olmaktan çıkar, benlikler savaşına dönüşür. Bu durumda, Küçük Abu'nun kişilik savaşı verdiği fark edilir.

Küçük Abu: Maimuna, ablam benim, zaten pek matah sayılmazsın, yakında bir frank bile etmeyeceksin. Sen kimsin ki ne yapmam gerektiğini bana

söylüyorsun, kiminle sürtmem gerektiğini, kimin etrafında dönmem gerektiğini ne hakla söylüyorsun bana? Yaşlı bir kız kurususun sen. Senin yaşında biri çoktan evini barkını kurmalı, sofrada yaşlı bir erkeğe hizmet etmeli ve beni değil, başka zenci çocuklarını dövüyor olmalıydın. Senin yaşında biri çoktan çiftleşmiş olmalıydı, sen bir hiçsin, bir de kalkmış bana ahlak dersi veriyorsun. (Koltès, 2003, ss. 82-83)

Benliğini koruma güdüsüyle hareket eden Küçük Abu, aynı ablası gibi saldırgan bir iletişim tutumu benimsemekte, söz konusu bu tutumun karşılıklı olarak sürdürülmesine katkıda bulunmakta ve iletişimi çıkmaza sürüklemektedir. İzleyici, bu anlamda abla ve kardeşin “benler” arasındaki mücadelesine tanıklık etmektedir.

Bu diyalogda kullanılan ağırlıklı işlev coşku/duygu işlevidir. Küçük Abu kendi düşüncelerini, duygularını, inançlarını, algılayışını, ablasına karşı olan tutumunu dil içinde dürümleyerek izleyiciye sunmaktadır. Günlük dilde çokça kullanılan ilişki işlevi Küçük Abu'nun ablasının ismini söylemesiyle ortaya çıkmıştır. Kanala dönük olan bu işlev, kanalı denetlemeye tabi tutar ve ilişkinin sürüp sürmediğini kontrol etme amacı taşır.

Var olma savaşı veren Küçük Abu, bir anlamda ablasından işittiklerinin öcünü almakta ve hakaretlerine devam etmektedir. Hayıflanma sırası ondadır ve küçüklüğünün gereğini yerine getirecek tahammülde değildir. Ne var ki uygarca olmayan konuşma ve tartışma tutumu sürtüşmeyi ve çatışmayı beraberinde getirir. Sorunlara yenileri eşlik eder. Sorunların çözümü için karşılıklı iki yönlü sağlıklı bir iletişim gereklidir. İletişimi o anda elinde bulunduran ısrarcı tavrıyla soruna bir çözüm getireceğine inanabilir, ancak zorla kabul ettirilen dayatmacı bir tutum bunalımlara neden olur. Bu sefer ablayı bunalıma sürükleyen Küçük Abu olmuştur.

Küçük Abu: Bir süre sonra, Tabataba geceleri seni öyle yıpratmış olacak ki, aklı başında hiçbir erkek seni istemeyecek bile. Gençlik taslamayı bırakmak için daha ne kadar zaman gerekecek? Ablası genç olan çocuğun hali ne olur? Kendine bir âşık bul ve bırak beni ben yaşlanayım. (Koltès, 2003, s. 83)

İletişim sürekli bir mesaj alışverişidir, birçok düzeyi ve içeriği barındırır. Eleştirel ileti temel olarak kişinin hatalarına ve onun nasıl davranıp nasıl davranmaması gerektiğini belirlemeye yöneliktir. Bu tutum karşı tarafın kendini kötü hissetmesine neden olur ve

onu kışkırtarak karşı saldırıya geçmesine zemin hazırlar. Bu kışkırtma düzleminde, abla-kardeş ilişkisinin zıtlaşma yönünde ilerlediği gözlemlenir.

İşlevsel olarak, burada hislere hitap eden duygu, seslenmeye yönelik çağrı işlevi ve de nesnel düşünceleri dile getiren gönderge işlevi olmak üzere üç işlev bulunmaktadır.

Kardeş, emir kipindeki söylemlerin arkasından -meli/-malı diline geçer. Oysaki bu tutum iletişimi sorunlaştıran, önünü tıkayan bir tarzdir. Şu olması için bu olmalıdır anlayışı seçenek imkânını ortadan kaldırarak iletişimi tek kanala hapseder. Ne var ki olaylara tek boyutta yaklaşmanın birçok açmaza neden olacağı ortadadır. -Meli/-malı dili hem kaynağı hem de hedefi kısıtlayan bir dildir.

Küçük Abu: Bu saatte, dul bir kadın gibi giyinmek ve kokular sürünmek yerine, sana ait bir erkeğin evinde olmalıydın, zengin ve yaşlı bir erkeğin evinde, onun gömleklerini ütölüyor ve pantolonunu dikeyiyor olmalıydın. (Koltès, 2003, s. 83)

Ablasının Küçük Abu'ya yaptığı gibi, Küçük Abu da ablasına hem öğüt verir hem de eleştirir. Kendi iç iletilerinin mantıksal döngüsü içinde kalarak, iletişimden çok görüşlerinin anlaşılması ve kabul edilmesi konusunda mücadele verir. Oysa öğüt verme muhabata sorunlarını çözmekte yetersiz olduğu mesajını verir. Kişide kendi açısına sıkı sıkıya bağlanarak direnme yaratabilir.

Bu monologda, alıcıyı harekete geçiren çağrı işlevindeki sen dilinin kullanımı mevcut olsa da ben dili ağırlıkta olduğu için söyleme duygu işlevi hâkim olur.

İtham, suçlama, ayıplama, kınamaya sorgulama dilinin de eşlik ettiği görülür. Küçük Abu, söylemlerinden ve davranışlarından dolayı ablasının utanmasını söyleyerek onu kendini savunmaya sevk eder. Bu sefer ahlak dersi verme sırası ona gelmiştir. Ancak ahlak dersi içeren geri-ileteler karşıdaki bireyde suçluluk duygusu yarattığından onu tepki vermeye yöneltir. Doğrular ve yanlışlar üzerinde suçlayıcı bir dille konuşmak tartışmaya yol açar.

Küçük Abu: Ama sen gününü genç bir bayan gibi saçlarını yapmakla geçiriyorsun. Kardeşine bira içmeye gitmesini söyleyen bir kız ne ifade eder? Oğlanlar öyle şeyler yapabilirler ama kızların bunlardan söz etmeye

hakkı yoktur. Sen utanmalısın, Maimuna, kullandığın dil ve yalnızlığın nedeniyle utanmalısın! (Koltès, 2003, s. 83)

Ablasının kendisiyle dalga geçtiği gibi kardeşi de ablasının süslenmesiyle dalga geçer. Toplumdan yalıtılmış bu yalnız bireyler, yalnızlığın verdiği öfkeyle birbirlerini kıyasıya hırpalırlar. Yalnızlıkları alarm verirken onları saldırgan söylemlere sürükler. Ördükleri zırhın içinde var olma mücadelesi verirler.

Burada işlevsel olarak, duygu işlevine gönderge işlevi eşlik etmektedir. Gönderge işlevi, nötr bir şekilde bilgileri iletmekten ibaret olduğu halde, duygu işlevi esas olarak kendi duygularını dile getiren anlatıcıya yönelir. Gönderge işlevinde nesnel olgular, duygu işlevinde öznel olgular söz konusudur. Küçük Abu tarafından ablasının isminin seslendirilmesi ilişki işlevini devreye sokar. İlişki işlevinin amacı, bilgi iletmek değil alıcıyla gönderen arasındaki psikolojik ilişkiyi kurmak ve devam ettirmektir. Kanala dönük bu seslenme, ilişkinin sürdürülüp sürdürülmediği yönünde kanalı kontrol eder ve denetler.

Aşağılama, hor görme, küçümseme, sorgulama, hayıflanma, öğüt verme, yargılama, eleştiri ve hakaret dili Küçük Abu'da da izdüşümünü bulmuştur. Ablasına aynı şiddette karşılık verir ve oldukça acımasızdır. Oysa saldırgan ve eleştirici tutum sağlıklı iletişimin ömrünü kısaltır. Kişide tavır alma ve karşı koyma güdüsünü tetikler.

İnsanlar birçok nedenden dolayı iletişim içindedirler. Bilgi vermek, yardım istemek, emir vermek, kendi fikirlerini anlatmak için iletişim kurarlar. En basit bir diyalogun bile ikna etme işleviyle bir bağlantısı bulunduğundan, insanların birbirlerine kendi doğrularını benimsetmeye çalıştıkları fark edilir. Söz sırası ablaya geldiğinde, abla bir taraftan savunmaya geçmekte bir taraftan da Küçük Abu'nun bütün söylemlerine karşı onu ikna etme taktiklerini sürdürmektedir.

Küçük Abu'nun abladan istekleri sınırlı olduğu halde, ablanın kardeşinden isteklerinin bitmediği, takıntılı, üsteleyici, zorlayıcı, yaptırımcı tavrını sürdürdüğü gözlemlenir. Birlikte aynı mekânı paylaşan, bir arada ve karşı karşıya yaşayan bu insanların kendi dünyalarına hapis olduğu fark edilir. Bu yüzden Maimuna'nın da, Küçük Abu'nun da sağlıklı bir iletişim kuramadıkları anlaşılır.

Maimuna: Burada dikilip duruyor, sorgu odasındaki fahişe gibi sigara içiyorsun. Tek başına sigara içmeyi kim öğretti sana? Bir erkek ağaçların

altında sigara içebilir, bira içerken ve kız tavlarken, ama tek başına sigara içen biri sapığın tekidir; vay başıma, seni sapık edenin ben olduğumu sanacaklar, sana hayatı öğretmediğimi sanacaklar, ablalık görevimi yerine getirmedeğimi sanacaklar. (Koltès, 2003, s. 81)

Maimuna, kardeşine hayatı öğretmemiş olduğu endişesiyle başkalarının onu kınayacağını düşünür. Aranağme gibi tekrarladığı bu tutumuyla, olasılıklı düşünceyi devreye sokmaz. Ne var ki olasılıklı düşünme, insanlararası farklılıkları dikkate almayı gerektirir. Ablanın tüm bunların gerisinde, bildiği doğrultuda hareket ettiği ve bundan asla ödün vermediği görülür.

İşlevsel olarak, birinci ve ikinci cümle bir çeşit yargılama ve sorgulama olan çağrı işlevine göndermede bulunmaktadır. Alıcıya dönük bir işlevdir. Amaç göndericinin iletiyi kendi alanı içine sokup muhatabı karşı davranış geliştirmeye yöneltmektir. Devam eden cümle, dilin bilgi verme işlevini üstlendiği için göndergesel işlevi temsil eder. Amaç nesnel, gözlemlenebilir bir bilgi vermektir. Sondaki cümleler, iletişimin duygusal işlevini yerine getirmekte, göndericinin kendi iletisine karşı tutum ve davranışını belirtmektedir.

Sağlıklı iletişimin temelinde çok yönlü düşünme biçimi yatar. Ablanın bu aşamada kendi düşünce boyutlarına hapsediği, olaylara kendi dar penceresinden baktığı anlaşılır.

Maimuna: Sen küçükken, akşamları, seni tokatlamakla ve sana her şeyi öğretmekle geçirdim, seni hayata hazırladım, sana kadınları anlattım, o zamanlar anlıyor gibi bir halin vardı. Yedi yaşındayken, okul defterine kadın resmi çizdim, ilk karşılaştığımda çok şaşırılmaman için bana dokunmana bile izin verdim; sana bir güzel anlattım: Burası dedim, böyle, içeri, dışarı, hepsi bu, basit, erkek, kadın, yaşam, her taraf genelev, öğrenecek başka bir şey yok, bilecek başka bir şey yok. Anlamış gibi görünüyordun; vay başıma benim, demek hiçbir şey anlamamışsın. Dışarı çıkıp komşularla sürtmen gereken saatte, moruklarla birlikte durup bu aleti ovuyorsun. (Koltès, 2003, s. 81)

Abla, verdiği eğitim işe yaramadığı için hayıflanırken, o kadar ısrar ettiği halde kardeşini bir türlü evden çıkaramaz. Kardeşini değiştirmekte başarılı olamadığı için

bunun öfkesiyle daha da saldırganlaşır. Ama sağlıklı iletişim kurmak için karşısındakinin duygu, düşünce ve davranışlarını göz önünde bulundurmak gerekir. Abla, kardeşinin ne hissettiğine önem vermeyen tutumuyla iletişimi çıkmaza sokar. Böylece, doğruların ve yanlışların mücadelesine dönüşmüş bu iletişim iletişim olmaktan çıkar.

Buradaki metni daha çok duygu işlevi yönetmektedir, çağrı işlevine çok az yer verilmiştir. Duygu işlevi öznel yargılar dile getirildiği zaman kullanılır. Abla öznel yargılarla konuşmaya devam eder.

Bundan sonraki aşamada ablanın artık pes ettiği görülür. Duygusal bir psikolojiye bürünmüştür ve karşı tarafı tartma ve zihin okuma eğilimindedir. Söz konusu zihin okuma, karşısındakinin duygu, düşünce ve davranışlarını kestirmeye çalışmaktır. Başkasının aklını okumaya çalışan kişi, çoğunlukla yanılır. Abla da bu yanılığın içindedir.

Maimuna: Seni daha çok dövmeliydim. Güvenmemeliydim sana. Senin sapık olduğundan kuşkulmalıydim. Başka oğlanlar yıkanan kızları dikizlerken, sen, çok iyi hatırlıyorum, kamyonların arkalarına binip egzoz dumanlarını solumayı tercih ediyordun, eve öksürük içinde dönüyordun, başın ağrıyordu, sanki uyuşturucu almış bir Amerikalı gibiydin. Ve şimdi ben ağlayabilirim: artık çok geç. Sen, köşelere çekilip, ahlak bozukluğunla durup duruyorsun, beni de şerefsizlik içinde, kendi ahlak bozukluğumla baş başa bırakıyorsun. (Koltès, 2003, s. 82)

Ablanın, ahlak ve ahlaksızlık, şeref ve şerefsizlik kavramlarını tartışmaya taşımış olması iletişim yollarını tıkamakta, sorun da burada başlamaktadır. Koltès eserlerinin çoğunda, tehdit üzerine dayanan psikolojik bir savaş sunulmaktadır. Tehditler sözlü kavgalara dönüşerek, muhatabı tedirgin etmeye, kendine güvenini zayıflatmaya yöneliktir. Bu aşamada, artık ablanın direnç gösteremediği görülür.

İşlevsel olarak, bu alıntıda daha çok çağrı işlevine başvurulmuştur. Bu işlev alıcıya dönük bir işlevdir. Amaç karşıdaki kişide algı, hareket, tutum değişikliği isteği uyandırmaktır.

Pes etmiş gibi görünen ablanın yine de yaptırımlarıyla söz üretmeye devam ettiği gözlemlenir. Oysa yaptırımlar ilişkileri bozar ve bozulan bütün insan ilişkilerinin temelinde iletişimsizlik yatar. Farklılıklar dünyasında katı ve dar açılı bir yolculuk ilişkilerde sürtüşme

yaratır. Olaylarla ilgili değerlendirmeler “ya hep ya hiç” düzeyinde olduğunda, tek tip düşünme tarzına hapsedilmiş olur. Ablanın algılayışı siyah-beyaz geçirgenliğinde hapsolmuştur.

Maimuna: Yine de pek güzelsin Küçük Abu, ağlamak istiyorum. Bana izin verseydin, küçük yumurcak, seni öyle güzel yapardım ki, komşu kadınların başları dönerdi, özellikle Fatoumata'nın. Saçlarını tarasaydım, kremlerini tenini karartsaydım, parfüm sıkıyım izin verseydin; gömleğini ütümeme, pantolonunu dikmeme ve ayakkabılarını cilalamama izin verseydin, Küçük Abu, Tabataba sokaklarında pek gururlanırdım. Bırak şu yağ dolu iğrenç bezi, ağlatacak beni. (Koltès, 2003, s. 82)

Ablanın kendi yaptırımlarını dayattığını gördüğümüz oyunda, kardeşine küçük bir çocuk muamelesi yaptığı ve istekleriyle onu bunalttığı fark edilir. Oysa gerçek anlamda iletişim, kişilik değerlendirmelerinden arındırılmış, “ben” savaşı vermeyen, sadece bir olgunun bütününe daha kapsamlı anlayabilmek için farklı açılardan düşünce ve görüşlerin toplandığı ve kıyaslandığı etkileşimdir. Bu çerçevede ablanın iletişiminin sorunlu olduğu gözlemlenir.

İşlevsel olarak, baştaki cümleler duygu işlevine hizmet etmektedir. Bu işlev, bir kişinin ifade ettiği bir şeyi yoğun bir duygu selinde anlatmasıyla kullanılır. Son cümle, muhatap olan Küçük Abu'da tepki yaratmaya yönelik çağrı işlevindedir. Amaç hedefte bir dönüşüm gerçekleştirilmiştir.

Sürekli söz dönüp dolaşıp kardeşinin arkadaşlarıyla ve komşu kadınlarla çıkması konusuna gelmekte, abla ısrarıyla kesin tutumlu bir tavır sergilemektedir. Ne var ki, kesin tutumlu kişi, kendini merkeze koyan, düşüncelerini başkalarına dayatan, baskı yapan kimsedir. Bu tür keyfi tutum, karşı tarafta kendini koruma itkisini oluşturur.

Maimuna: Komşu kadınlara karşı neyin var? Çok güzel olmadıkları doğru, daha iyisini umabilirsin sen; ama saatlerce saçlarını yapmakla, parfüm sürmekle, üstlerine başlarına çeki düzen vermekle uğraştılar, özellikle Fatoumata; şimdi de oradalar, hadlerini bilmiyorlar, senin çıkmayı bekleyerek kapının önünde dönüp duruyorlar. Karşına daha iyileri çıkana dek, yine de fena sayılmazlar. Eğer komşu kadınları sevmiyorsan, o halde git, arkadaşlarıyla bira iç, sonra da orospulara git. Ama hava sıcak, vakit geç,

çıkılmak için acele etmelisin; tüm Tabataba dışarıda, beni utanç içinde bırakmaya hakkın yok. (Koltès, 2003, s. 82)

Kardeşine baskı uygulayarak onu kendi sahasına çekmek isteyen abla, genellikle kendi iç dünyasıyla o denli meşgul olur ki, Küçük Abu'nun sorunlarını, özlemlerini, kaygı ya da beklentilerini, onun iç dünyasının oluşturduğu çerçevede algılayamaz. Dolayısıyla karşısındakini anlamak yerine yargılar.

Bu alıntıda, hem çağrı işlevi hem de gönderge işlevi söz konusudur. Bilindiği üzere, çağrı işlevi karşı tarafı tepki vermeye davet etmektir ve davranışında farklılık yaratmaktır. Gönderge işlevinde ise dil yalın ve anlaşılır şekilde kullanılır. Yan anlamlara ve stilistik söylemlere başvurulmaz. Amaç alıcıyı bilgilendirmektir.

Abla-kardeş dipsiz bir kuyu gibi yuvarlandıkları söz tufanında, karşılıklı birbirlerine direktiflerde bulunurlar, birbirlerinden şikâyet eder, birbirlerini suçlar, birbirlerine hakaret ederek birbirleriyle didişirler. Kısa devre yapan bu tür ilişkilerde, "şunu şöyle yapmalısın" demek savunuculuğa yol açar ve iletişimi zora sokar. Savunuculuk bireyin benlik bilincini koruma gereksinmesinden kaynaklandığından, kişi enerjisini söz konusu edilen konudan çok kendini korumaya harcar. Karşıdaki kişiyi nasıl yeneceğini düşünür. Bu çerçevede, anlatı boyunca, abla-kardeşin birbirlerini yıpratma yarışına girdikleri görülür.

Maimuna ve Küçük Abu birbirlerini bir şey yapmaya ittiklerinden, onlar da diğer Koltès kişilerini karakterize eden ve belirli bir şeyi muhatabına yaptırmaya zorlayan, arzu edilen doğrultusunda onu manipüle ederek yöneten, sözün gücüyle ikna etmeye yönelik becerikli bir retorik bulunmaktadır. Oyunu karakterize eden kin ve kırgınlık atmosferinde, abla olumlu bir cevap elde etmek için emrettiği her şeyi kardeşinin yapmasını istemekte, ablanın gücü ve otoritesi de kardeşinin hoşuna gitmemektedir. Küçük Abu'nun tepkisi istemediği bir şeye zorlandığından doğal olarak negatif olmaktadır.

Düğüm

İletişim süreci her şeyden önce dinleme becerisiyle başlar. Maimuna ve Küçük Abu birbirlerini geri planda sadece bir uğultu olarak duymakta, karşılıklı sıraya geçerek monologlarını dile getirmektedirler. Biri diğerinin uğultusunun kesildiğini anlayınca, kendi iç monologunu başlattığı için, ablanın da kardeşin de iletişim kurmayı başaramadıkları görülür.

Birlikte iş yapan, beraber yaşayan, aynı ortamda bulunan kişilerin arasında anlaşmazlıkların çıkması olağandır, ancak bunun çatışmaya dönüşmesi ve ilişkiyi bozması sağlıklı iletişim açısından olağan değildir. İki kardeşin de ilişkileri bu çatışkı zemininde bozulmuştur.

Küçük Abu: Komşu kadınları sevmiyorum, tavuk kokuyorlar, onların saçlarını tarayışını ve giyinişini sevmiyorum, onları sabahları yemek hazırlarken görmeyi tercih ederim. Ve gece olmaya başladığında, arkadaşlarımı da sevmez oluyorum. Motorumu, yağ içindeki ellerimi, pis bezimi seviyorum; düğmesiz pantolonumu ve buruşuk gömleğimi tercih ediyorum; eski avluyu, morukları, keçileri seviyorum; keçi keçi kokar, tavuk kokusu duymak istemiyorum, kendi kokumu koklamak istiyorum. (Koltès, 2003, ss. 80-81)

Ev, özellikle de avlu orada kalmayı tercih eden Küçük Abu için bir sığınak olmakta ve sözlü kavga da bu yüzden çıkmaktadır. Neyi isteyip, neyi istemediğini birer birer sıraladığını gördüğümüz Küçük Abu'nun kendini ifade etme çabası içinde olduğu anlaşılmaktadır. Kendini savunan Küçük Abu'nun duyguları bu hengâmede oldukça net ve keskindir.

Metne tamamen duygu işlevi hâkimdir. Küçük Abu bu işlev sayesinde korkularını, kaygılarını, üzüntülerini dile getirmektedir.

Söz sırası tekrar ablaya gelmiştir. İnadında ısrar eden abla, döne dolaşa aynı şeyi ister, her ne olursa olsun kardeşini dışarıya çıkarmaya kararlıdır. Konuşmasını üstünlük taslayarak sürdürür. Ancak karşılıklı konuşmada, üstünlük belirten tutum ortak çözüm üretmeye imkân vermediği için iletinin içiriğinden uzaklaşılır ve karşılıklı olarak tepkiler devreye girer.

Maimuna: Kendini ne sanıyorsun sen, piç kurusu, doğaya meydan okuyacağını mı sanıyorsun? Ne seviyorsun diye sormuyorum sana, ne arzuluyorsun diye sormuyorum sana. Taşlar bile kendi aralarında çiftleşiyor; bundan kaçamazsın. Arzu duymasın bile çık dışarı, yoksa tokat geliyor. (Koltès, 2003, s. 81)

Görüldüğü gibi, Küçük Abu esir kampında gibi muamele görmektedir. Ablası tarafından tutsak alınarak özgürlüğü kısıtlanmıştır. Abla koşulları değiştirememenin

sıkıntısı içinde buyurgan tavırlar sergiler. Ancak, buyurgan olmayan, olağan insan ilişkilerinde anlamsal derinlik ve zenginlik hoşgörünün olduğu gerçek bir iletişimden geçer. Bu doğrultuda, iki kardeşin de gerçek iletişimden uzak olduğu anlaşılır.

İşlevsellik açısından, nesnel bir anlatım sunan ortadaki cümle, dilin gönderge işlevinde görev yapmaktadır. Dinleyeni tepki vermeye yönelten diğer cümleler, çağrı işlevini yerine getirirler.

Oyun, diyalogdan çok monolog olduğu için, kardeşinin canını yakan sözlerine tepki vermeye başlayan ablanın acı çektiği ve ağlamaya hazır olduğu fark edilir. Bu hazır oluş içine düştüğü hüsrani ve elemi göstermektedir. Çaresizlik elini kolunu bağlamıştır ve nihayetinde ağlar. Ağlamak, onun hüznü örtüşmüşlüğü ortadan kaldırmaya yetmez, duygusal acısını laf kalabalığının ardına gizlemeye çalışır.

Maimuna: (Bağdaş kurar ve ağlar) Ben kendime âşık istemiyorum, ben koca istemiyorum. Âşık, güneş gibidir; insanı ne kadar ısıtırsa etrafını da o kadar ıssızlaştırır. Çakıl taşları çölünün ortasında tek başına duran, yağlı, küçük bir bitki gibi olmak istemiyorum. (Koltès, 2003, s. 83)

Küçük Abu, az ve öz konuşur ama konuşmayı ablasını ağlatacak boyuta taşır. Abla kendi özel söylemlerine mahkûm biçimde kendi yalnızlığını duyumsarken, yalnızlığın pençesinde, acı girdabında, yalnızlığını ötekinin varlığında hissederek, bunu unutmak için söylemlere sarılır. Dolayısıyla söylemlere sarılmak büyük oranda ona zaman kazandırır.

Burada, ilk iki cümle ablanın kişisel duygu ve düşüncesini beyan ettiği duygu işlevine yöneliktir. Sonraki cümleler iletinin kendine yönelik olduğu sanat/şiir işlevini yerine getirmektedir. Bu işlevde, dilin özgün kullanımı söz konusudur. Maimuna burada, karşılaştırmalardan, metaforlardan hareketle mecaz anlamın devreye girdiği farklı bir biçem üretmiş, şiirsel bir dile başvurmuştur.

Kontrollerin bozulduğu ve kişiliklerin çatıştığı bu zeminde, baskı uygulayanın da baskı uygulananın da insanda çökkünlük yaratan bir etkisi vardır. Abla-kardeşin etkileşimlerinin çok boyuttan uzak oluşu, her ikisini de tek boyutluluğa mahkûm etmiştir. Kendi küçük dünyalarına hapsolmuş bu insanların, yalnızlık kalesinde mutsuz bir yaşam sürdürdükleri görülür.

Maimuna'nın ağlamasından itibaren tansiyon yavaş yavaş düşmeye başlar. İlk önce dilini yumuşatanın Küçük Abu olduğu, gerilim atmosferini kırarak ablayı kendini anlamaya davet ettiği bulgulanır.

Küçük Abu: O halde niçin canımı sıkıyorsun, Maimuna, senin yapmak istemediğin şeyi benim yapmamı niçin istiyorsun? Dışarı çıkmanın ve Tabataba sokaklarındaki köpek bokları içinde yürümenin hiçbir işe yaramayacağını görüyorsun. (Koltès, 2003, s. 83)

Saldırganlıktan dinginliğe geçiş cümlelerinden hareketle, ilk önce yorulanın ve pes edenin Küçük Abu olduğu görülse de sorunun tartışılarak çözüleceği her iki tarafça kabul edilmemiştir. Bu çerçevede, tartışmaya son noktayı koyacak biri gereklidir. Bu rolü Küçük Abu üstlenmiş görünmektedir.

İşlevsel açıdan, sen dilinin kullanıldığı çağrı işlevi ile ben dilinin kullanıldığı duygu işlevi iç içe geçmiştir. Küçük Abu'nun ablasına ismiyle seslenmesi, kanalın iletiye uygun olup olmadığını öğrenmek amacıyla yapıldığı için ilişki işlevi devreye girmiştir. İlişki işlevi kanala dönük bir işlevdir, gönderici ile alıcı arasında var olan ilişkiyi fiziksel ve ruhsal açıdan sürdürmeye yarar.

Küçük Abu'nun başlattığı yumuşak dilin Maimuna'da yansımaları hemen bulmadığı açıktır. Maimuna kendi hapsoldüğü zeminde, kendi küçük dünyasında oluşturduğu çerçeveden bakmakta, kendi sığınağında dar açılı istekleriyle, yarattığı kargaşada hem kendini hem de kardeşini boğmakta, kardeşini nefes almaz hale getirmektedir. Başkalarının ve kendi iç sesinin ne dediğiyle o kadar ilgilidir ki, Küçük Abu'nun isteklerini yok sayar. "Ben" merkezci yönde hareket ederek üstün olduğunu, gücün kendinde olduğunu her adımda hissettirir.

Maimuna: Peki ya hayat, Küçük Abu? Sana öğrettiğim her şey, kadın, erkek, aşk, tüm genelev? Sen küçük değilsin artık, henüz yaşlı da değilsin, Küçük Abu; doğaya meydan okunmaz. Vay başımıza: Komşu kadınlar alay ediyor, arkadaşların kapıyı çalıyor. (Koltès, 2003, s. 83)

Fark edildiği gibi, izleyici toplumdan soyutlanmış, topluma yabancılaşmış bir kardeşle karşı karşıya gelmiştir. Ablası onu sosyalleştirmek ister, ancak bunu başaramaz. Sonunda tuttuğu saldırgan yolu terk ederek alttan almaya başlar. "Vay başıma" söyleminden, "vay

başımıza” söylemine geçerek, işin içine kardeşini de katar ve ortak bir dil kullanma anlamında, yumuşayacağıının sinyallerini verir.

Bu replikte, üç işlev kullanılmaktadır; duygu, çağrı ve ilişki işlevi. Duygu işlevi göndericinin kendi iletisine karşı tutum ve davranışını belirler. Çağrı işlevinde ise gönderici, iletisiyle alıcısını işin içine sokmayı, onu sorgulamayı ister. İlişki işlevine gelince, kanalın iletiyi almaya uygun olup olmadığını kontrol eder. Maimuna kardeşini devrede tutmaya çalışmaktadır.

İletişim, belirli bir konu ile ilgili farklı görüşlerin her şeyden önce anlaşılması olduğuna göre, ileti değerini bir kişilik değeri olarak görmek, yani kişileştirmek iletişim sürecini kısa zaman içinde kişilik savaşına dönüştürür. Küçük Abu artık bu savaştan yenik düşmüştür. “İzin ver de ben yaşlanayım, kendi köşemde sakın sakın sigaramı tütüreyim; sen, dilediğini yap” (Koltès, 2003, s. 83) diyerek tartışmayı herkes istediğini yapsın kıvamına getirir. Temelde, yapıları yapandan ayırmak gerçek iletişimi sağlar. Kişilerin birbiriyle savaştığı, dalaştığı, yarıştığı etkileşimler iletişimsizliğin özünü oluşturur. Bu doğrultuda Küçük Abu sağlıklı bir iletişim yolunu nihayet benimsemiş görünür.

İşlevsel olarak, burada duyguları ön plana alan duygu işlevi ile alıcıya yönelik yaptırım uygulattırır çağrı işlevi yan yana kullanılmıştır. Birincisinde üreticisinin duygusal, düşünsel izlerini üzerinde taşıırken, ikincisinde alıcıyı davranışa yöneltecek bir söylem ön plana çıkarılır.

Ebeveynleri hakkında bir bilgi olmasa bile, abla-kardeş çifti aile konumundadır. Maimuna abla olarak kardeşinden kendini sorumlu görmekte, ona otoritesini göstererek, dayatmalarıyla kardeşini bunaltmaktadır. Bu eksende, ikisi de hissettikleri ailesel sevginin karmaşıklığını sergilerler. Eğer aşk ya da sevgi kendini bir başkasına açmak ise, burada yıkıcı kapatılmayı imlemektedir, çünkü ayan-beyan söylenmeyen duyguların varlığı söz konusudur.

Dolaylılığı ve dolaysızlığı içinde, oyunda yalnızlık her adımda kendini hissettirir, söylemlere yansır, duygulara nüfuz eder. Maimuna ve Küçük Abu çösel büyük bir yalnızlık yaşamakta ama ne biri ne diğeri bunu direk olarak itiraf edememektedir. Bunu saldırganlıklarının arkasında saklarlar. Abla-kardeş çiftini oluşturmalarına rağmen kendi kapatılmışlıkları içinde acı çekerler. Kendi yalnızlıklarında birbirlerinden ayrı

meşguliyetlerle yaşamlarının boşluklarını doldurmaya çalışırlar. Yalnızlıktan kaynaklanan boşluk her ikisini de kaba bir tartışmaya iter. "Ben" ile "ben" olmayan çatışması içinde, onları iletişim kazasına sürükler.

Çözüm

Maimuna'nın yaptırımlarının doğrultusunda dümdüz, kıvrımsız ilerlediği, kardeşinin kendini gerçekleştirmesine, var olmasına izin vermediği, kendi dünyasının ona da yeterli olacağı düşüncesiyle onu kendi dünyasının gerçeklerine taşımak için bütün çabasını gösterdiği gözlemlenir. "Kadın yoksa Küçük Abu, gömleklerini kim ütülecek? Çok yaşlandığında sana kim yemek hazırlayacak?" (Koltès, 2003, s. 83) söylemiyle Maimuna karşısındakini suçlu hissettirmeye çalışmakta ve onu yükümlülük içine sokmaktadır.

İşlevsel olarak, burada, kardeşte istendik bir davranış geliştirme yönünde atılmış adımları sergileyen çağrı işlevi söz konusudur.

Sarsılmaz sarmal halinde birbirine dolanan bu söz ikliminde, sözlerinin nereye varacağını ikisi de kestiremez. Söz denizinde yol almaya devam ederler ve oradan pek de çıkmayı istemezler. Kendi dolandıkları ve dolandırdıkları söz çemberinde aslında debelenmektedirler. Eylemleri debelenir, söylemleri debelenir. Bu debelenmelerden çıkış yok gibidir. Birbirlerini sıkboğaz ederler. Aceleleri var gibidir. Bu acelenin ne olduğu belli değildir. Neyi kaybedip neyi kazandıklarını bir an önce görmek ister gibi davranırlar. Ta ki Küçük Abu: "Yemeklerimi sen hazırla, gömleklerimi kimsenin ütülmesini istemiyorum" (Koltès, 2003, s. 83) diyene kadar. Dramatik düğümü beklenmedik bir şekilde çözen Küçük Abu olmuştur. Söylemiyle uzlaşmaya hazır olduğunu hissettirmiş, istediğini doğrudan değil dolaylı yoldan dile getirmiştir.

İşlevsel açıdan, Küçük Abu emirle hitap ederek çağrı işlevini devreye sokarken, arzusunu dile getirerek duygu işlevini kullanmıştır.

Söz dolaştırma dairesinde, tansiyonu önce Küçük Abu düşürmüş olduğu için, en sonunda abla da ister istemez buna uyum sağlamıştır. "Şu bezi ver bana, küçük serserim; bu alet pislik içinde, birlikte temizleyelim" (Koltès, 2003, s. 83) diyerek tartışmaya nihayet son noktayı koymuştur.

İşlevsel açıdan, sen ve ben dilinin iç içe girdiği, kaynak ve hedefe yönelik iki işlev devreye girmektedir; duygu ve çağrı işlevi. Her ikisi de “sen-ben” dilinden “biz” diline ulaşmayı başarmışlardır. “Olan” ve “olması gereken” bir araya gelmiştir.

Birbirlerini amansız eleştirmelerine karşın, ikisinin de birbirlerine ihtiyaç duydukları, bunun küçük ihtiyaçtan öte onlar için hayatın anlamı olduğu, son aşamaya gelinceye kadar hayatı birbirlerine zehir ettikleri, yaşam kavgası içinde kendi yalnızlıklarına sarıldıkları ve kendi zırhlarını koruma mücadelesi verdikleri sezinlenir. Nihayetinde, yakınmalı yaşam formülünden yakınmasız yaşam formülüne geçmeyi başarırlar. Bu doğrultuda, birbirlerinden ayrılmaya cesaret edemedikleri, hayata tutunmakta birbirlerine gereksinim duydukları, ikisinin de yeni yaşamlara yelken açmaya niyetleri olmadığı fark edilir. Kendi küçük dünyalarında mutludurlar. Sonuç her ikisi açısından da olumlu olmuştur. Onlar sonunda dileklerine ulaşmışlar, birbirlerini hırpalamaya son vermeyi başarmışlardır. Kahramanlar açısından hikâye mutlu sonla biter, ancak yaşam döngüsü açısından bu son birçok şeye gebe gibi görünmektedir.

Sonuç olarak, dramatik açıdan, oyunda şiddet ve hakaret dilinin çan eğrisi gibi hafiften başladığı, doruk noktasına ulaştığı ve tansiyonunun tekrar düştüğü görülür.

Derin Yapının Çözümlemesi

İçsel ve dışsal olsun, kişilerin görünen isteklerinin arkasında bir de görünmeyen, açığa çıkartamadıkları, direk olarak itiraf edemedikleri istekleri bulunmaktadır. “Her ikisi de itiraf edilmeyen ensest bir aşkın geçişsel objesi olan motoru temizlemekle bitirirler” (Collectif, 2007, s. 38) saptamasıyla Alexandre Le Quéré imkânsız aşkın altını çizmektedir.

Eğer söylem açık ve net bir şekilde dile getirilmiyorsa, söz kalabalığından başka bir şey ifade etmez. Ablanın sık sık kullandığı “komşular ne der” çok da umurunda değildir, onun derdi bambaşkadır. Küçük Abu’yu kaybetme korkusu ona tam tersi şeyler söyler. Motosiklete saldırmasının nedeni bu makinenin kardeşini başka yerlere taşıma ihtimalidir ve bundan korktuğu için söylemlerine iç karışıklığının tezahürleri yansır. Küçük Abu, motosikletle mutlu gibi görünse de ablasının evden ayrılma ihtimali ona da içten içe büyük bir acı yaşatır. Her ikisinin de içlerini kemiren bir ateşin sardığı, açıklanamaz duyguların elinde tutsak oldukları sezinlenir.

İstenci içinde ya da dışında davranan, bu bireyler birbirlerini abla-kardeş ötesinde farklı bir boyutta sevmektedirler. Bütün endişeleri de bu durumdan kaynaklanır. Aralarındaki herkesin anladığı enest bir ilişki değil, enest bir duygudur. Kökenleri psikolojiden almaktadır. Erich Fromm'a göre, ana figürüne ve eşdeğerlerine (ailey, kana, kabiley) bağlı kalma olgusu, bütün kadın ve erkeklerde doğuştan mevcuttur. Birey bu durumla sürekli bir çatışma halindedir. Normal gelişim sürecinde sağlıklı bir gelişim eğilimi kazanırken, patoloji durumunda gerileme bir eğilime yönelir ve sonuçta kişinin bir şekilde felç olmasına yol açar. Freud'un iddia ettiği, her çocukta bulunan enest özele kavramı doğrudur ama bu arzular temelde cinsel arzuların bir sonucu değildir, bunun altında yatan; geldiği yere bağlı kalma arzusu, özgür olma korkusu ve kendisini bağımlı kıldığı organizma tarafından yok edilme korkusudur (Fromm, 1994, ss. 106-107). İşte bu durumun varlığı onları farklı, anlaşılmaz bir boyuta taşımıştır. Dillendirilmeyenin dillendirilişi her ikisi için de zordur ve bu dillendirişte şiddete sığınır çünkü sözel şiddet onlara bu örüntüde tek çare gibi görünür.

İnsan söyleyeceğini açık seçik dile getiremezse, susacak yerde tam tersini yapmaya meyler ve iletişim ya başka mecralara gider ya da tıkanır, bu durumda gerçek iletişim olmaz. Bu açıdan, onları saldırganlaştıran iç sebepler izleyiciye tam anlamıyla geçmemiştir. İzleyicinin gerçekte ne olduğunu anlamak konusunda kafası karışık. Belli belirsiz gizemin "acaba"ısıyla varlık bulan bu durum, ancak Koltès'i tanımakla, derin ve uzun soluklu bir incelemeyle ortaya çıkacak ve böylece onların duygu dünyalarına ulaşmak mümkün olacaktır. Abla ve kardeşin içlerinde fırtınalar kopar. Olup bitenin tam tersine her birinin birbirinden beklentisi farklıdır. Görünen ve görünmeyen ikili duygu arasında parçalanırlar. Bu onları iyice saldırgan hale getirir. Birbirlerini kınarlar, hakaretler savururlar, yargırlar, küçük düşürmeye çalışırlar, birbirleriyle psikolojik bir savaşa girerler.

Stanislas Nordey'in (Mag. Lit., 2001, s. 57) dikkat çektiği üzere içten parçalanmış, "mutluluğu yaralı" bu insanlar, nefes alıp vererek yaşarlar ama hissettikleri kaygı onları bunalıma sürüklemekte ve bunalımdan tek çıkış yolu olarak tartışmayı seçmektedirler. Tartışarak sorunlarını çözeceklerini zannederler ama her tartışma beraberinde başka başka sorunları getirmekte, onları açmaza sürüklemektedir. Christophe Triau, Koltès eserlerinde derin bir yalnızlığa bağlı gizli bir yaranın olduğunu söyler (Europe, 1997, s. 118-124). Yaralı ablanın ağıtlarla bezeli söylemlerine, dışsallaştıramadığı kendi içsel ağıtlarının eşlik ettiği görülür. Gerçek amacını ustalıklı gizleyerek sonunda kardeşini ikna etmeyi başarır. "Yemeklerimi sen hazırla" (Koltès, 2003, s. 83) diyerek Küçük Abu dolaylı olarak rızasını gösterirken abla da aynı fikirde olduğunu ona sezindirir. Ablası

kardeşini gerçekten kazanmak istiyorsa, diğer Koltès kadın karakterlerinden başka türlü davranmak zorundadır. Zaten, Maimuna'nın sözü gerçek amacını yakalamaya olanak vermeyen, kardeşine yönelttiği çağırışı ona reddettirebilecek hiçbir heyecan ve boşluk içermeyen, iç karmaşasını dile getiren, Haleva'nın (2012, s. 149) söylemiyle "felsefi diyaloglarla" bezenmiştir. Diğer Koltès kişilerinin tersine Maimuna, *Çöle Geri Dönüş* adlı oyun karakteri Mathilde gibi arzu ettiği şeyi sonunda elde etmiştir.

Koltès tiyatrosunda, bir aşk duygusu söz konusu olduğunda bu genellikle erkek ve kız kardeşler arasındadır (Ubersfeld, 1999, s. 147). Dolayısıyla gerçek aşk kardeşler arasında yaşanır. Bu anlamda, *Tabataba* örnek eserlerden biri olarak gösterilebilir. Maimuna uzun söyleşi zemininde, "bağdaş kurar ve ağlar" (Koltès, 2003, s. 83) ablanın kardeşi için aşkını anlatan tek sahne belirteçidir. Aşkın imkânsızlığı her ikisini de diploması söylemlerine, temkinliliğe, bastırmaya mahkûm etmiştir. Kendisine âşık bulmasını isteyen kardeşine ablası: "Âşık, güneş gibidir; insanı ne kadar ısıtırsa etrafını da o kadar ıssızlaştırır. Çakıl taşları çölünün ortasında tek başına duran, yağlı, küçük bir bitki gibi olmak istemiyorum" (Koltès, 2003, s. 83) ifadesiyle ağıt yakar. Âşık bulmak fikri Maimuna'yı tedirgin etmekte, kardeşinden başka biriyle olmak onu huzursuz kılmaktadır. Bütün ağlamaları da tam da bu yüzdendir. Kafasında, yüreğinde kardeşinden ayrı bir yaşam kuramaz, planlamaz ve buna yanaşmaz. Koltès tiyatrosunda aile uzaklaşması ve kurtulması gereken yer olduğu için abla, kardeşinin gitme, aileyi terke etme ihtimalinden korkmaktadır. Motosikletin varlığı ve onu başka bir yere taşıma ihtimali onu endişeye sürükler. Terk edilmek düşüncesine katlanamaz. Aynı şekilde Küçük Abu da ablasız bir yaşantı hayal etmez. O evinde, evinin avlusunda motosikletiyle mutludur. Ablanın varlığını da yanında hissetmesiyle mutluluğuna mutluluk ekler. Ancak ablanın birini bulacakmış gibi süslenmesi Küçük Abu'yu endişeye sürükler. Ablasının evlenip evden ayrılma ihtimali onu korkutur. Hâlihazırda böyle bir hayata sahip olsa da, yaşam denen meçhulün ne getireceğini bilmez, kestiremez. Her ikisinin de feryat ve figanları bu yüzdendir. Bütün acı söylemler de bu ihtimallerden kaynaklanır. Alıp başını gitmek ikisi için de kolay değildir. Şiddetli kavgaların ötesinde, görünenin ötesinde birbirlerine sınımsız bağlıdırlar. Bütün bir söz tufanının, bütün bu debelenmelerin içinde onları birbirlerine bağlayan bağ kardeşliğin ötesindedir. Dolayısıyla ayrılık ihtimali doğal olarak korku yaratmakta ve her iki tarafı da huzursuz ve rahatsız etmektedir.

Sonuç olarak, olanaksız olanın olası kılındığı, abla-kardeşin devinim halindeki ikili ilişkisi içinde, çok boyutlu, ele avuca sığmaz, karmaşık ve şaşırtıcı yapısından hareketle, Koltès izleticiyi kendisiyle ve başkalarıyla kurduğu ilişkileri açısından bakmaya ve yüzleşmeye yöneltir.

Sonuç

Tabataba, hafif bir şiddette başlayan, sonrasında tırmanan ve uzlaşmayla biten, abla-kardeş kavgasını sahneleyen bir oyundur. Biçimsel anlamda oyunun klasik tiyatro şablonunu yansıtmadığı, oyunda en fazla bölümün serime en kısa bölümün de çözüm bölümüne ayrılmış olduğu görülür.

Çalışmada, öncelikle Roman Jakobson'un iletişim modelinin çerçevesi çizilmiş, sonra oyun; serim, düğüm, çözüm ve derin yapının çözümlemesi olmak üzere dört bölümde incelenmiştir. Diyalog-monolog etrafında şekillenen oyunda, ablanın kardeşinden dışarı çıkmasını, arkadaşlarıyla ve kadınlarla ilgilenmesini istemesi ve kardeşin de avluda kalarak motosikletiyle ilgilenmeyi tercih etmesi üzerinden gerçekleşen zıtlıkların oyunu dokuduğu ve iki kişi arasında gerilimi arttırdığı görülür. Sırf söylemlere dayanan eylemsiz bu insanlar söylemlerini eyleme dönüştürerek, asıl isteklerini gizlemek için sözlere sarılırlar. Sonunda ortak noktada buluşsalar bile, ablanın Küçük Abu'nun motosikletiyle gitme ihtimali, aynı şekilde Küçük Abu'nun ablasının evlenip evden gitme olasılığı her ikisini de korkutur. Yaşamın anlamı birbirlerinin gidip-gitmeme ihtimalinin verdiği sıkıntıya demir atarken onları iletişim açmazlarına sürükler. Bu açmazlarda, ortaya çıkan karşılıklı hakarete, ayıplamaya, kınamaya eşlik eden eleştiri ve şiddet dilidir. Bu anlamda, oyunda psikolojik şiddetin birçok boyutunu gözlemlemek olasıdır.

Dilin işlevleri açısından her iki kahramanın da en çok öznel yargıların dile geldiği, duygusal ve düşünsel tutumun söyleme yansıdığı coşku ve anlatım işlevi de denen "duygu işlevi"ne ve alıcıda bir tepki ve davranışında bir değişiklik yaratmayı amaçlayan, karşı tarafı bir şey yapmaya yönelten "çağrı işlevi"ne başvurdukları görülür.

İletişimsel açıdan, dolaylı ya da dolaysız, abla-kardeş etkileşiminde, farklı tutumların birbiri içinde kaynaşmış olduğu, anlatı eksenli boyunca, açık iletişimin göstergeleri olan tanıtıcı, soruna yönelik, plansız, anlayışlı, eşitlikçi, denemeci tutumların daha az sergilendiği, yargılayıcı, denetleyici, planlı, umarsız, üstünlük belirten, kesin tutumların bol miktarda benimsenip kullanıldığı fark edilir.

Sonuç olarak, ilişkideki saygısız ve saldırgan tutum, ilişkileri germekte, düşmanlık duygularını tetiklemekte ve şiddet diline zemin hazırlamaktadır. Bunun yanı sıra, iletişimin açık ve net yapılmaması belirsizlik ortamı yaratmakta ve bu durum ilişkiyi kurt gibi kemirmektedir. Abla-kardeş ilişkisi önce bozulan sonra uzlaşmayla sonuçlanan bir

yörüngede izleyiciyi şaşırtmakta ve ikili ilişkiler konusunda duyarlı olmaya davet etmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

- Başkan, Ö. (2003). *Bildirişim, İnsan-Dili ve Ötesi*. İstanbul: Multilingual
- Baylon, C. Fabre, P. (1975). *Initiation à la Linguistique*. Paris: Editions Fernand Nathan
- Collectif (2007). *Bernard-Marie Koltès*. Paris: Les Nouveaux Cahiers de la Comédie-Française
- Cüceloğlu, D. (1997). *Yeniden İnsan İnsana*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Er, A. (2006). Çağdaş bir Klasik: Bernard-Marie Koltès. *Cumhuriyet Kitap*, Sayı: 839, İstanbul
- Er, A. (2003). *Fransız Tiyatrosu'nun Ana Hatları (Orta Çağdan Günümüze)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları
- Europe (1997). Bernard-Marie Koltès, Novembre-Décembre
- Fiske, J. (1996). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları
- Fromm, E. (1994). *Sevgi ve Şiddetin Kaynağı ve Kökeni*. İstanbul: Payel Yayınevi
- Günay, D. (2013). *Dil ve İletişim*. İstanbul: Papatya Yayıncılık
- Günay, D. (2013). *Metin Bilgisi*. İstanbul: Papatya Yayıncılık
- Haleva, B. (2012). *Çağdaş Bir Klasik Bernard-Marie Koltès*. İstanbul: Mitos-Boyut
- Huber, E. (2013). *Dilbilime Giriş*. İstanbul: Yabancıdil Yayınları
- Jakobson, R. (1963). *Essais de Linguistique Générale*. Paris: Editions de Minuit
- Kılıç, V. (2002). *Dilin İşlevleri ve İletişim*. İstanbul: Papatya Yayıncılık
- Kıran, Z. ve A. (2006). *Dilbilime Giriş*. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Koltès, B-M. (2003). *Seçme Oyunlar (Roberto Zucco, Tabataba, Sallinger, Çöle Geri Dönüş)*. (A. Akarçay ve I. Ergüden, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi
- Koltès, B-M. (1990). *Tabataba*. Paris: Les Editions de Minuit
- Koltès, B-M. (1999). *Une Part de ma Vie (PdV)*. Paris: Les Editions de Minuit
- Magazine Littéraire (Mag. Lit.)* (2001). Bernard-Marie Koltès. No:395 Février
- Mutlu, E. (1995). *İletişim Sözlüğü*. Ankara: Ark Yayınevi
- Pavis, P. (2000). *Gösterimlerin Çözümlemesi, Tiyatro, Dans, Mim, Sinema*. (Ş. Aktaş, Çev.) Ankara:Dost Kitabevi Yayınları

- Severin, J.W. ve Tankard, J.W. (1994). *İletişim Kuramları-Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları*. (A. Atıf bir, S. Sever, Çev.) Eskişehir: Kibele Sanat Merkezi
- Uçan, H. (2013). *Dilbilim Göstergelimi ve Edebiyat*. Ankara: Hece Yayınları
- Ubersfeld, A. (1999). *Bernard-Marie Koltès*. Paris: Actes Sud-Papiers
- Vardar, B. (1998). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: ABC Kitabevi Yayın ve Dağıtım A.Ş.
- Vardar, B. (1998). *Dilbilimin Temel Kuram ve İlkeleri*. İstanbul: Multilingual